

Aan de slag met wereldoriëntatie én taal: twee vliegen in één klap!

Wat is de meerwaarde van geïntegreerde lessen wereldoriëntatie en taal?

Waarom zou je taaldoelen koppelen aan doelen van wereldoriëntatie? En hoe doe je dat? Dit artikel gaat over de kracht van geïntegreerde lessen wereldoriëntatie en taal. Anne-Christien Tammes en Femke Ruiter beschrijven aan welke voorwaarden deze lessen moeten voldoen en geven praktijkvoorbeelden waar je als leerkracht direct mee aan de slag kunt.

Anne-Christien Tammes werkt als curriculum-ontwikkelaar taal in het basisonderwijs bij SLO en **Femke Ruiter** is Hoofd Onderwijs bij Kidsweek in de Klas.

Wereldoriëntatie biedt een rijke context voor taalontwikkeling. Leerlingen doen kennis op door over een zaakvakonderwerp te lezen, filmpjes te bekijken en erover te praten, te denken en te schrijven. Volop kansen dus om tijdens wereldoriëntatie ook gericht te werken aan de taaldomeinen leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en mondelinge taalvaardigheid. Zo maak je het taalonderwijs functioneel en betekenisvol voor leerlingen en vergroot je hun betrokkenheid (Elsäcker et al., 2013). Dat heeft een gunstig effect op de leeropbrengsten.

Criteria voor succesvolle geïntegreerde lessen

Veel scholen zien de meerwaarde van geïntegreerde lessen wereldoriëntatie en taal. Deze lessen moeten echter wel voldoen aan een aantal criteria om effectief en betekenisvol te zijn. De volgende criteria verdienen in de praktijk soms nog wat meer aandacht:

1. Rijke context die uitnodigt

Een langere periode werken binnen een wereldoriëntatiethema verdiept het leren. Leerlingen hebben de gelegenheid om kennis op te doen over dat thema en daarmee de bijbehorende taal te ontwikkelen waarmee ze kunnen denken en redeneren. Dit geldt zeker voor leerlingen met een beperkte

taalbasis. De actualiteit, bijvoorbeeld aan de hand van een artikel uit *Kidsweek*, kan hiervoor een mooie basis vormen. Een voordeel van het gebruik van actuele thema's is dat leerlingen daar vaak op voorhand in geïnteresseerd zijn en er soms ook buiten de school over horen, zodat de context nog meer wordt verrijkt (Van Koeven & Smits, 2020).

2. Rijke teksten

Teksten in schoolboeken zijn dikwijls tamelijk arm: weinig variatie in woorden, slechte verbanden tussen zinnen, compact en vol school- en vaktaal. Vaak zijn die teksten precies afgestemd op de vragen die bij zo'n tekst moeten worden beantwoord (Janson & Prenger, 2019). Wil je de taal- en denkontwikkeling van leerlingen stimuleren dan is het essentieel om rijke teksten in te zetten en leerlingen te ondersteunen bij het begrijpen van deze teksten (*scaffolding*). Kennis, woordenschat en leesvaardigheid nemen toe wanneer je binnen één thema steeds rijkere teksten aanbiedt die het onderwerp vanuit meerdere kanten belichten. Rijke teksten hebben een goede taalkwaliteit. Ze zetten aan tot denken en zijn niet of nauwelijks vereenvoudigd. De teksten sluiten aan bij het onderwerp dat centraal staat en leiden tot interactie.

3. Doelen stellen en expliciete instructie

In de praktijk zien we dat veel leerkrachten de rijke

+ Kidsweek in de Klas – Wereld & Taal

Kidsweek in de Klas – Wereld & Taal is een geïntegreerde methode voor wereldoriëntatie en taal waarin gewerkt wordt aan de kerndoelen voor beide leergebieden. Leerkrachten bepalen zelf hoe ze de lessen willen inzetten: aan de hand van de actualiteit met een wekelijks ritme, of thematisch waarbij meerdere weken aan hetzelfde thema wordt gewerkt. De voorbeeldles van Anne Frank en nog meer lessen van *Kidsweek in de Klas – Wereld & Taal* zijn gratis te bekijken op www.kidsweekindeklas.nl/proefles.

context van wereldoriëntatie al gebruiken voor een verwerkingsopdracht waarbij ook taal een rol speelt. Leerlingen gaan bijvoorbeeld enthousiast aan de slag met het maken van een bordspel over de VOC of zoeken zelf naar aanvullende informatie op internet. Als zij hierbij echter niet bewust aan wereldoriëntatie én taaldoelen werken, is de kans groot dat zij onvoldoende leren. Wanneer je binnen wereldoriëntatie ook aan taal wilt werken, is het belangrijk om voor beide leergebieden doelen te formuleren en je instructie hierop af te stemmen.

Samenwerking SLO en Kidsweek

Om leerkrachten meer handvatten te geven om doelgericht te werken aan zowel doelen uit wereldoriëntatie als doelen uit het taalonderwijs, hebben SLO en *Kidsweek* voorbeeldlessen ontwikkeld voor groep 5 t/m 8 die voldoen aan bovenstaande drie criteria. De lessen kunnen op twee manieren aangeboden worden: (1) aan de hand van de actualiteit uit *Kidsweek*, waarbij je volgens een weekritme werkt en (2) thematisch, waarbij de lessen zijn geordend per vakgebied en thema. Bij deze laatste manier werk je gedurende een aantal weken aan één thema. In de lessen maak je gebruik van rijke teksten, geschreven door onafhankelijke journalisten van *Kidsweek*. Naast de teksten die in de lessen centraal staan, kunnen leerlingen ook zelfstandig en naar eigen keuze andere rijke teksten over hetzelfde onderwerp lezen. In de lessen is zowel expliciete instructie voor wereldoriëntatie als voor taal opgenomen. Voor het geven en ontvangen van feedback kun je gebruikmaken van een checklist.

Aan de hand van de checklist is het voor de leerlingen (en de leerkracht) nog duidelijker waar ze op kunnen letten en waar ontwikkelmogelijkheden liggen.

Voorbeeldles Anne Frank

Start thema aan de hand van de actualiteit

In *Kidsweek* staat een artikel over de vondst van een granaat uit de Tweede Wereldoorlog. Het artikel wordt samen met de leerlingen gelezen, waarbij het maken van aantekeningen helpt om steeds meer grip te krijgen op de tekst. De leerkracht laat een filmpje zien en praat met de leerlingen over het onderwerp. De leerlingen formuleren eigen leervragen die ze op een vragenmuur in de klas plakken.

Instructie wereldoriëntatie en taal

De leerkracht geeft eerst instructie voor wereldoriëntatie: ze leest samen met de leerlingen een rijke tekst over Anne Frank, bekijkt filmpjes en zoekt via Google Maps op waar het Achterhuis staat. De leerlingen beantwoorden (via hun eigen device) een aantal quizvragen en praten samen over het onderwerp. Zodoende komen de leerlingen erachter wie Anne Frank was en hoe het komt dat haar verhaal zo bekend is geworden,

Het verhaal van Anne Frank ... in het kort

kids week WERELD & TAAL IN DE KLAS

Tijd van jagers en boeren tot 3000 v. Chr.	Tijd van Grieken en Romeinen 3000 v. Chr. – 500 n. Chr.	Tijd van Monarchen en Ridders 500 – 1000	Tijd van steden en staten 1000 – 1500	Tijd van ontdekkers en hervormers 1500 – 1600	Tijd van regenten en vorsten 1600 – 1700	Tijd van revoluties en veranderingen 1700 – 1800	Tijd van burgers en stoommachines 1800 – 1900	Tijd van wereldoorlogen en Holocaust 1900 – 1950	Tijd van televisie en computer 1950 – nu
---	--	---	--	--	---	---	--	---	---

Het verhaal van Anne Frank is misschien wel het bekendste van de Tweede Wereldoorlog. Haar dagboek werd wereldwijd bekend. En ook het *Achterhuis*, waar ze *in het geheim* zat te schrijven, is een belangrijk monument. Wat moet je weten over Anne Frank?

Miep Gies
De Joodse Anne Frank werd in 1929 geboren in Duitsland. Toen Adolf Hitler in Duitsland aan de macht kwam in 1933, werd het leven daar voor Joden steeds vaker moeilijker. Ze werden gepest en gediscrimineerd. Toen Anne vier was, vluchtte het gezin Frank naar Amsterdam. Anne ging er naar school, leerde Nederlands en kreeg vrienden. Ze woonde zich snel thuis in Nederland. Vader Otto was intussen een bedrijf begonnen. Hij had een paar medewerkers in dienst, waaronder Miep Gies.

Verstept in het Achterhuis
In mei 1940 viel Duitsland Nederland binnen en werden Joden ook hier steeds meer gediscrimineerd. Ze moesten een *Jodenster* dragen en mochten bijvoorbeeld niet meer in winkels, trams en zwembaden komen. Anne moest naar een speciale school voor Joden. Vanaf juli 1942 werd het nog erger: Joden werden naar *concentratiekampen* gebracht. Eerst gingen ze naar kamp Westerbork in Drenthe. Van daaruit werden ze naar vernietigingskampen in Oost-Europa gebracht. Daar werden de meeste mensen vermoord.

In 1942 dook de familie Frank onder. Ze verstopten zich in het Achterhuis, achter het bedrijf van Otto. Voor de deur zaten ze een boekenkast, zodat ze de ruimte niet konden zien. Ze werden bij het onderduiken geholpen door de collega's van Otto, zoals Miep Gies. Zij brachten onder meer eten en kleding uit de buitenwereld.

Lieve Kitty
Het was krap in het Achterhuis. Anne moest altijd zachtjes doen en was vaak bang. Ze begon in die tijd een dagboek bij te houden dat ze *Kitty* noemde, alsof het een vriendin was. 'Kijk! Hoop ik aan jou alles kunnen vertellen, zoals ik het nog aan niemand gekund heb, en ik hoop dat je een grote steun voor me zult zijn, schreef ze in 1942.

Nu twee jaar wordt de familie ontdekt. Hoe, dat is niet duidelijk. Ze werden naar een *concentratiekamp* gestuurd. In die kampen was er weinig te eten, het was er koud en niet en er heersten ziektes. In 1945 overleed Anne aan een ziekte. Ze was toen vijftien. Ook haar zus en moeder kwamen om. In totaal zijn zes miljoen Europese Joden, waaronder ruim 100.000 Joden uit Nederland, overleden in een concentratiekamp.

Alleen Otto overleefde de oorlog. Toen hij terugkwam in Amsterdam kreeg hij Annes dagboek. Miep Gies had het al die tijd bewaard. In 1947 gaf Otto het uit als boek: *Het Achterhuis*.

Rijke tekst
Anne Frank

waarom Anne Frank en haar familie moesten onderduiken en hoe hun leven er in die periode uitzag en welke belangrijke gebeurtenissen een rol hebben gespeeld in het leven van Anne Frank.

De leerlingen schrijven vervolgens een betoog over de stelling: *De teksten in de dagboeken van Anne Frank hadden nooit gepubliceerd mogen worden!* Voordat ze beginnen met schrijven geeft de leerkracht instructie voor taal: de leerlingen bekijken een paar voorbeelden van een betoog.

Ze bespreken waar een goed betoog aan moet voldoen en bepalen daarmee de succescriteria. Zo weten ze bijvoorbeeld wat het doel van de schrijver is en hoe een betoog is ingedeeld (inleiding – kern met argumenten – één tegenargument dat wordt weerlegd – afsluiting). Deze succescriteria zijn opgenomen in een checklist en worden gebruikt bij het schrijven van de eerste versie van het betoog. Een schrijfkader helpt de leerlingen daarnaast om de tekst goed in te delen. Ze ruilen hun tekst met een klasgenoot en vullen de checklist voor elkaar in. Tenslotte verbeteren de leerlingen hun eigen tekst. In het betoog verwerken ze de informatie die ze geleerd hebben over Anne Frank. Gedurende de week bekijken de leerlingen filmpjes over Anne Frank en lezen ze naar keuze teksten over het onderwerp. Als er een eigen leervraag van de leerlingen is beantwoord, wordt deze verplaatst van de vragenmuur naar de weetmuur. Aan het eind van de week volgt een quiz over het onderwerp, zodat de leerlingen (nogmaals) kunnen laten zien welke kennis zij hebben opgedaan.

Als leerkrachten vaker met geïntegreerde lessen voor wereldoriëntatie en taal aan de slag willen, kan het stappenplan van SLO (zie kader) en/of de methode *Kidsweek in de Klas – Wereld & Taal* hierbij helpen.

Bronnen

- Elsäcker, W. van, Damhuis, R., Droop, M., & Segers, E. (2013). *Zaakvakken en taal: twee vliegen in één klap!* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Janson, D. & Prenger, J. (2019). Rijke leesstof stimuleert: andere teksten maken je leesonderwijs betekenisvol. In: *MeerTaal* jrg 6, nr. 2, 30-33.
- Koeven, E. van, & Smits, A. (2020). *Rijke taal*. Amsterdam: Boom

STAPPENPLAN Kansen voor samenhang

Wij je wereldoriëntatie leren combineren met taal en/of rekenen? Gebruik dan dit stappenplan en leer kansen zien en pakken om samenhang in de praktijk te brengen.

- 1. Van lesdoel naar leerdoel**
Start vanuit wereldoriëntatie
Verbind je lesdoel aan een leerdoel van wereldoriëntatie
- 2. Van leerdoel naar lesdoel**
Zie kansen voor samenhang
Welke kans zie je om een taal- of rekenkundig aan de les wereldoriëntatie te koppelen?
- 3. Lesdoelen**
Combineer het taal- of rekenkundig in de wereldoriëntatie
Wat leert de leerling?
- 4. Les- en leerdoelen**
Evalueer de les
In welke mate zijn de lesdoelen behaald?

Hulpvragen

- Werk je vanuit de methode, vanuit de actualiteit of ga je het bijvoorbeld om een zelfontwikkelde les (lezen een project)?
- Wat is de doelstelling van de leerlingen?
- Wat is het lesdoel?
- Aan welk leerdoel van wereldoriëntatie werk je en uit

slo een doorlichtend instrument dat door u samen

Stappenplan SLO

SLO ontwikkelde voor leerkrachten en onderwijsontwikkelaars het stappenplan 'Kansen voor samenhang'. Het werken vanuit doelen is hierin het uitgangspunt. Aan de hand van vier stappen met gerichte vragen kun je met dit hulpmiddel doelen vanuit verschillende leergebieden met elkaar combineren. Op basis daarvan kun je vervolgens zelf lessen ontwikkelen. Kijk voor meer informatie op:

